

№5

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

**ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026**

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymuratov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug'bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali

23.11.2022-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№R-566966** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№049864**

MUNDARIJA			
1.	Meyliyev Obid Raxmatullaevich	Soliqlarning budget daromadlaridagi ahamiyatini oshirish	7
2.	Мирзаева Матлуба Ғайбулла қизи	Тижорат банкларининг капитал базасини мустаҳкамлашнинг методологик ва амалий асосларини такомиллаштириш	14
3.	Жабборов Насриддин Мирзаодилович, Юнусова Шохсанам Муротовна, Бебутова Зулайхо Хамидовна, Сафарова Севара Қахрамон қизи	Тошкент вилояти туристик ҳудудлари имижли модели учун барқарорлик таҳлили	19
4.	Мухамедова Севара Абдуллаевна	Тижорат банкларида кичик бизнес лойиҳаларини кредитлашда банк таваккалчиликларини баҳолаш ва бошқариш тизими	27
5.	Abduqayumov Elyorbek Ulug'bek o'g'li, Yo'ldosheva Oygul Zokir qizi	Janubiy Koreya kinoindustriyasining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ta'siri	33
6.	Umarova Shahnoza	Moliyaviy faoliyat bo'yicha baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	40
7.	Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	Avtomobilsozlik korxonalarining xarajat samaradorligini ekonometrik modellash	46
8.	Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	O'zbekistonda auditorlik faoliyatini tashkil etishning zaruriyati va uning ahamiyati	57
9.	Kurbanbayev Jurabek Eruvbayevich, Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	Auditorlik tekshiruvlarida tashqi tasdiqlardan foydalanish va ichki nazorat tizimining samaradorligini oshirish	66
10.	Абдурахманов Ўрол Наврўз ўғли	Акциядорлик жамиятлари аудитида таҳлилий амалларни қўллашни такомиллаштириш	71
11.	Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	Yoshlar biznes-loyihalarini moliyalashtirishda kredit va investitsiya resurslarining o'rni	80
12.	Shodiyev Yashnarbek Baxriddin o'g'li	Davlat moliyaviy nazoratini modellar va metodologik yondashuvlarini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	92
13.	Muydinov Baxodirjon Numanovich	Korxonalarda ichki auditni tashkil etish va takomillashtirish	101
14.	Mirzanov Zakir Maratovich	Paxta yetishtirish va qayta ishlash klasterlarida resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirish	111
15.	Тожибоева Дилором	XXI ахборотлар асри – қарор қабул қилиш жараёнининг мураккаблашуви асри	116
16.	Нурхонов Комилжон Товкараевич	Яшил иқтисодиётга ўтиш йўллари ва устуворликлари	124
17.	Saydullayev Nodirbek Narzullayevich	Inflyatsion targetirlash sharoitida markaziy bank valyuta intervensiyalari strategiyasini takomillashtirish mexanizmlari	132
18.	Хусаинов Равшан Рахимович	Сравнительный анализ налоговых систем зарубежных стран и трансформация их для Узбекистана	143
19.	Maxkamova Nazokat Umarali qizi	O'zbekiston iqtisodiyotida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning o'rni	150
20.	Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	Temir yo'l transporti korxonalarining ekologik-iqtisodiy samaradorligini oshirishning innovatsion mexanizmlari	156
21.	Kuliboyev Azamat Shonazarovich	Davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobi: nazariya, amaliyot va uslubiyot	165

22.	Jaxbarov Jamshidbek Tilavoldi o‘g‘li	Raqamli texnologiyalar asosida budget tashkilotlarida davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish: Farg‘ona viloyati misolida	179
23.	Xasanova Shaxzoda Sarvarq qizi	Avtomatlashtirish davrida ayollarning mehnat bozoridagi transformatsiyasi: global tendensiyalar va O‘zbekistonning 2030-yilgacha imkoniyatlari	188
24.	Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	Бюджет ташкилотларида узоқ муддатли активлар билан боғлиқ молиялаштириш манбалари	194

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BUDJET TASHKILOTLARIDA DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH: FARG‘ONA VILOYATI MISOLIDA

Jaxbarov Jamshidbek Tilavoldi o‘g‘li

*O‘zbekiston Respublikasi
iqtisodiyot va moliya vazirligi bosh mutaxassisi*

E-mail: jamshid.jaxbarov@gmail.com

ORCID: 0009-0000-1876-3709

Annotatsiya. Maqolada raqamli texnologiyalardan foydalangan holda budjet tashkilotlarida davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish masalalari Farg‘ona viloyati misolida tadqiq etilgan. Tadqiqot maqsadi — budjet xarajatlari nazorati jarayonida axborot tizimlari o‘rtasidagi integratsiya yo‘qligi sabab yuzaga kelayotgan moliyaviy yo‘qotishlarni miqdoriy baholash va ularni bartaraf etishning raqamli mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat. Farg‘ona viloyati Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi va Hisob palatasining 2020–2025-yillardagi audit hisobotlari, statistik ma‘lumotlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida “UzASBO-2” dasturiy majmuasini elektr energiyasi va tabiiy gazni hisobga olish tizimlari, Soliq qo‘mitasining elektron hisobot tizimi hamda “E-Kengash”/“E-Qaror” dasturlari bilan real vaqt rejimida integratsiya qilishga asoslangan besh yo‘nalishdagi raqamli yechim taklif etilgan bo‘lib, ularning joriy etilishi bir yilda, bitta viloyat miqyosida, jami taxminan 469 mlrd so‘mdan ortiq moliyaviy samara berishi asoslab berilgan. Shuningdek, davlat moliyaviy nazorati tizimini tashkiliy takomillashtirish, jumladan nazorat inspeksiyasi va ichki auditni institutsional ajratish, ichki audit tuzilmalarini rivojlantirish markazini tashkil etish hamda sun‘iy intellektga asoslangan monitoring vositalarini (masalan, “AI budget control”) joriy etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan. Olingan natijalar Janubiy Koreya (dBrain+), Fransiya va Avstraliya tajribalari bilan qiyoslangan.

Kalit so‘zlar: davlat moliyaviy nazorati, raqamli texnologiyalar, budjet tashkilotlari, ichki audit, UzASBO-2, sun‘iy intellekt, moliyaviy nazorat samaradorligi, Farg‘ona viloyati.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ В БЮДЖЕТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ: НА ПРИМЕРЕ ФЕРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Жахбаров Жамшидбек Тилаволди угли

*главный специалист
Министерства экономики и финансов
Республики Узбекистан*

E-mail: jamshid.jaxbarov@gmail.com

ORCID: 0009-0000-1876-3709

Аннотация. В статье исследуются вопросы совершенствования государственного финансового контроля в бюджетных организациях с использованием цифровых технологий на примере Ферганской области. Цель исследования — количественная оценка финансовых потерь, возникающих вследствие отсутствия интеграции между информационными системами в процессе контроля бюджетных расходов, и разработка цифровых механизмов их устранения. Проанализированы отчёты по результатам аудита и статистические данные Инспекции государственного финансового контроля и Счётной палаты Ферганской области за 2020–2025 годы. В результате исследования предложено пять направлений цифровых решений, основанных на интеграции программного комплекса «UzASBO-2» с системами учёта электроэнергии и природного газа, электронной системой налоговой отчётности, а также приложениями «E-Kengash»/«E-Qaror» в режиме

реального времени; обосновано, что их внедрение обеспечит суммарный финансовый эффект более 469 млрд сум в год в масштабе одной области. Также разработаны предложения по организационному совершенствованию системы, включая институциональное разграничение инспекции и внутреннего аудита, создание центра развития служб внутреннего аудита и внедрение инструментов мониторинга на основе искусственного интеллекта («AI budget control»). Полученные результаты сопоставлены с опытом Южной Кореи (dBrain+), Франции и Австралии.

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, цифровые технологии, бюджетные организации, внутренний аудит, UzASBO-2, искусственный интеллект, эффективность финансового контроля, Ферганская область.

IMPROVING STATE FINANCIAL CONTROL IN BUDGET ORGANISATIONS THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES: EVIDENCE FROM FERGANA REGION

Jakhbarov Jamshidbek Tilavoldi o'g'li

Chief Specialist at the
Ministry of Economy and Finance
of the Republic of Uzbekistan
E-mail: jamshid.jaxbarov@gmail.com
ORCID: 0009-0000-1876-3709

Abstract. *This article examines the improvement of state financial control in budget organisations through digital technologies, using Fergana region as a case study. The research aims to quantify the financial losses arising from the lack of integration between information systems in the process of controlling budget expenditures, and to develop digital mechanisms to eliminate them. Audit reports and statistical data of the State Financial Control Inspectorate and the Accounts Chamber of Fergana region for 2020–2025 were analysed. The study proposes five directions of digital solutions based on the real-time integration of the “UzASBO-2” software package with electricity and natural gas metering systems, the electronic tax reporting system, and the “E-Kengash”/“E-Qaror” applications; it is substantiated that their implementation would yield a combined financial effect exceeding 469 billion UZS per year in a single region. Proposals for organisational improvement of the system are also developed, including the institutional separation of inspection and internal audit, the establishment of an internal audit development centre, and the introduction of AI-based monitoring tools (“AI budget control”). The findings are compared with the experience of South Korea (dBrain+), France and Australia.*

Keywords: *state financial control, digital technologies, budget organisations, internal audit, UzASBO-2, artificial intelligence, control effectiveness, Fergana region.*

Kirish

Davlat moliyasini boshqarish tizimining raqamli transformatsiyasi so‘nggi o‘n yillikda dunyo mamlakatlarining moliyaviy siyosatida ustuvor yo‘nalishlardan biriga aylandi. Raqamli texnologiyalarning davlat budjeti jarayonlari, g‘aznachilik operatsiyalari, davlat xaridlari, soliq ma‘murchiligi hamda moliyaviy nazorat tizimlariga keng joriy etilishi davlat mablag‘laridan foydalanish samaradorligi, shaffofligi va hisobdorligini oshirish uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Ayniqsa, real vaqt rejimida moliyaviy ma‘lumotlarni monitoring qilish, xarajatlarni avtomatik nazorat qilish, budjet mablag‘larining harakatini kuzatish va turli moliyaviy axborot tizimlarini o‘zaro integratsiyalash davlat moliyasini boshqarish sifatini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Transparency International tashkilotining 2025-yilgi Korrupsiyani qabul qilish indeksi natijalariga ko‘ra, 182 davlat va hududdan 122 tasi 50 balldan past ko‘rsatkichga ega bo‘lib, global o‘rtacha ko‘rsatkich 42 ballni tashkil etgan [1]. Ushbu holat davlat sektorida moliyaviy resurslardan foydalanish ustidan nazorat, ochiqlik va jamoatchilik hisobdorligi mexanizmlarini

yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, davlat moliyasini boshqarishda raqamli platformalar, avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari, katta hajmdagi ma'lumotlar tahlili va elektron monitoring vositalaridan foydalanish inson omilini qisqartirish, moliyaviy xatolar va suiiste'mol holatlarini barvaqt aniqlash hamda boshqaruv qarorlarining asoslanganligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada raqamli transformatsiya nafaqat davlat moliyaviy boshqaruvi samaradorligini oshiruvchi texnologik vosita, balki davlat sektorida shaffoflik, moliyaviy intizom va institutsional ishonchni mustahkamlovchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonda ham davlat moliyaviy nazorati tizimini raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalari asosida takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 18-dekabrda PF-252-son va 2026-yil 6-iyulda PF-123-son Farmonlari davlat auditi va moliyaviy nazorati faoliyatini raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishga qaratilgan chora-tadbirlar dasturini belgilab berdi [2]. Shu bilan birga, budget mablag'laridan foydalanish ustidan real vaqt rejimidagi monitoringni yo'lga qo'yish, nazorat jarayonlarini integratsiyalashgan axborot tizimlari orqali amalga oshirish masalalari hali yetarlicha o'rganilmagan.

Xalqaro tajribada davlat moliyaviy nazorati tizimini raqamlashtirish yo'nalishida bir qator muvaffaqiyatli amaliyotlar mavjud. Xususan, Janubiy Koreyaning dBrain+ tizimi 63 ta axborot tizimi bilan integratsiyalashgan holda sun'iy intellekt yordamida budget operatsiyalarini real vaqtda tahlil qiladi; Fransiyada munitsipalitetlarning moliyaviy muammolarini sun'iy intellekt orqali oldindan aniqlash tizimi joriy etilgan; Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tadqiqotlariga ko'ra, sun'iy intellektga asoslangan audit tizimlari yuqori riskli operatsiyalarni 95 foizgacha aniqlash qobiliyatiga ega bo'lib, an'anaviy tanlanma (sampling) usulida bu ko'rsatkich atigi 40–60 foizni tashkil etadi [3; 4].

Shu bilan birga, O'zbekiston amaliyotida budget tashkilotlarining buxgalteriya hisobi tizimi (“UzASBO-2”) bilan kommunal xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar, Soliq qo'mitasi va boshqa tashqi axborot tizimlari o'rtasida avtomatlashtirilgan ma'lumot almashinuvi hali to'liq yo'lga qo'yilmagan. Ushbu integratsiya yo'qligi natijasida hisobotlardagi tafovutlar, kechiktirilgan to'lovlar, penya va jarima xarajatlari, shuningdek soliq bazasining yashirilishi kabi muammolar yuzaga kelmoqda. Bunday muammolarning moliyaviy ko'lamini aniq raqamlar bilan baholash va ularni bartaraf etishning amaliy raqamli mexanizmlarini ishlab chiqish ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi — Farg'ona viloyati budget tashkilotlari misolida davlat moliyaviy nazorati jarayonida axborot tizimlari integratsiyasining yo'qligi sabab yuzaga kelayotgan moliyaviy yo'qotishlarni empirik ma'lumotlar asosida miqdoriy baholash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan raqamli va tashkiliy mexanizmlarni ilmiy asoslash va xalqaro tajriba bilan qiyoslashdan iborat.

Adabiyotlar sharhi

Moliyaviy nazorat, davlat moliyaviy nazorati hamda budget tizimida ichki auditni tashkil etishning nazariy-metodologik asoslari, shuningdek, mazkur sohada yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish masalalari xorijiy tadqiqotchilarning ilmiy ishlarida keng tadqiq etilgan. Xususan, L. Doe, S. Pattanayak, A. Narcisa, E. Hlaciuc, A. Zaiceanu, V. Munteanua, D. Zahariab, R. D. Koning, N. V. Milyakov, A. P. Zudilin, F. N. Axmedov, V. I. Samaruxa, I. V. Derevsova, S. Ye. Prokofyev, M. V. Melnik, A. S. Panteleev, A. L. Zvezdin, N. Yu. Isakova, Yu. A. Dolgix, A. G. Lachixina, S. O. Shoxin, N. S. Matveeva, S. A. Sannikov, S. Ye. Platonova, V. S. Lopatnikov, V. V. Mizinseva hamda V. V. Filippova kabi olimlarning ilmiy tadqiqotlarida ushbu masalalarga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur tadqiqotlarda moliyaviy nazoratning nazariy va metodologik jihatlari, davlat moliyasini boshqarish tizimida nazorat mexanizmlarining funksional ahamiyati, shuningdek, budget tashkilotlarida ichki audit faoliyatini

samarali tashkil etish va uning natijadorligini oshirishning ilmiy-uslubiy asoslari tadqiq etilgan [5–12].

Davlat moliyaviy nazorati va budjet tizimida ichki auditni rivojlantirish masalalari mahalliy olimlarning ilmiy izlanishlarida ham muhim tadqiqot obyekti sifatida namoyon bo'lgan. Jumladan, A. Vaxobov, T. Malikov, N. Xaydarov, P. Jalilov, Z. Srojiddinova, M. To'laxo'jayeva, M. Ostonaqulov, A. Ibragimov, B. Sug'irbayev, I. Azizova, S. Mehmonov, M. Temirov, Sh. Qurbonov va B. Yuldashevlarning ilmiy ishlarida davlat moliyaviy nazorati va budjet tizimining nazariy asoslari, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish ustidan nazoratni tashkil etish mexanizmlari hamda ichki audit tizimini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari yoritilgan. Shuningdek, ushbu tadqiqotlarda davlat moliyaviy nazoratining institutsional asoslarini rivojlantirish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va nazorat jarayonlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy yondashuvlar ilgari surilgan [13–15].

O'rganilgan ilmiy adabiyotlar va tadqiqot natijalarining tahlili O'zbekistonda davlat moliyaviy nazorati va audit tizimini shakllantirish hamda rivojlantirishga oid ilmiy-nazariy qarashlar turli konseptual yondashuvlar asosida rivojlanganligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, davlat moliyaviy nazorati va ichki audit faoliyatini yagona tizimli yondashuv asosida muvofiqlashtirish, ularning o'zaro funksional chegaralarini belgilash hamda natijadorligini kompleks baholash imkonini beruvchi yaxlit ilmiy-uslubiy va tashkiliy modelning yetarli darajada shakllanmaganligi kuzatiladi.

Xususan, mavjud tadqiqotlarda davlat moliyaviy nazorati va auditning alohida jihatlari keng yoritilgan bo'lsa-da, ularni o'zaro integratsiyalashgan holda, takroriy nazorat amaliyotlarini kamaytirish, nazorat resurslaridan oqilona foydalanish va budjet mablag'larining samaradorligini oshirish nuqtayi nazaridan tashkil etish masalalari yetarlicha chuqur tadqiq etilmagan. Mazkur holat davlat moliyaviy nazorati va ichki audit tizimining zamonaviy institutsional, tashkiliy hamda metodologik asoslarini takomillashtirishga qaratilgan yangi ilmiy yondashuvlarni ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu jihatdan, mazkur yo'nalishda kompleks ilmiy tadqiqotlar olib borish davlat moliyaviy resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlash, moliyaviy intizomni mustahkamlash va budjet nazorati samaradorligini oshirish nuqtayi nazaridan dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning obyekti sifatida Farg'ona viloyatidagi budjet tashkilotlarida davlat moliyaviy nazorati va audit jarayonlari, xususan O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasining hamda Farg'ona viloyati Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi (DMNI) faoliyati tanlab olindi. Tadqiqot predmeti — budjet xarajatlarini davlat moliyaviy nazorati orqali takomillashtirish jarayonida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlar majmuasidir.

Tadqiqotda quyidagi ma'lumot manbalaridan foydalanildi: Hisob palatasining Farg'ona viloyati mahalliy budjeti 2023 va 2025-yillar ijrosi bo'yicha tashqi audit hisobotlari; Farg'ona viloyati DMNI tomonidan 2023–2025-yillarda o'tkazilgan nazorat tadbirlari natijalari; G'aznachilik xizmati qo'mitasining 2024-yilgi masofaviy monitoring statistikasi; “UzASBO-2” dasturiy majmuasi va tegishli tashqi axborot tizimlari (CASS, “Hududgaz ta'minot” AJ tizimi, Soliq qo'mitasining elektron hisobot tizimi) bo'yicha texnik-tashkiliy tahlil natijalari.

Tadqiqot metodologiyasi quyidagi usullarni o'z ichiga oladi: (1) statistik tahlil — audit natijalarining vaqt oralig'idagi dinamikasini (2020–2025) baholash uchun; (2) qiyosiy tahlil — aniqlangan muammolarning har biri bo'yicha amaldagi va taklif etilayotgan jarayonlarni solishtirish uchun; (3) guruhlash usuli — moliyaviy yo'qotishlarni turlari (penya, yashirin soliq bazasi, hisobot tafovutlari, kirim qilinmagan aktivlar, manbasiz xarajatlar) bo'yicha tasniflash uchun; (4) case-study (holat tahlili) usuli — Farg'ona viloyati misolida aniqlangan har bir muammoning moliyaviy ko'lamini hisoblab chiqish uchun; (5) xalqaro qiyosiy tahlil — Janubiy Koreya, Fransiya, Avstraliya, Gruziya, Qozog'iston va Buyuk Britaniya tajribalari bilan solishtirish uchun.

Tadqiqot 2020–2025-yillarni qamrab oladi, asosiy miqdoriy hisob-kitoblar esa 2023–2025-yillar davri (so‘nggi audit tsikli) bo‘yicha amalga oshirilgan. Moliyaviy samara hisob-kitoblari rasmiy audit hisobotlarida qayd etilgan aniq summalariga asoslanib, taklif etilayotgan raqamli yechim joriy etilgan taqdirda bartaraf etilishi mumkin bo‘lgan yo‘qotishlar sifatida baholandi.

Tahlil va natijalar

Farg‘ona viloyati budget tashkilotlarida davlat moliyaviy nazorati tizimining amaldagi holatini tahlil qilish natijasida axborot tizimlari integratsiyasining yo‘qligi bilan bog‘liq beshta asosiy muammo va ularning miqdoriy ko‘lami aniqlandi (1-jadval).

1-jadval.

Farg‘ona viloyatida aniqlangan muammolar va ularning moliyaviy ko‘lami*

№	Muammo	Moliyaviy ko‘lami (yiliga)	Taklif etilgan raqamli yechim
1	Elektr energiya va tabiiy gaz xarajatlari qog‘oz hisobvara-fakturalar asosida qo‘lda hisoblanadi	≈24 922,3 mln so‘m	“UzASBO-2”ni CASS va “Hududgaz ta‘minot” tizimlari bilan real vaqt integratsiyasi
2	Tovar-xizmatlar realizatsiyasi bo‘yicha hisobvara-fakturalar Uzasbo-2 va soliq organlarida alohida yuritiladi	41,3 mlrd so‘m (yashirin baza) + 4,85 mlrd so‘m (hisoblanmagan soliq)	Uzasbo-2 ichida “Realizatsiya moduli” va Soliq qo‘mitasi bilan API integratsiyasi
3	JShODS va ijtimoiy soliq hisobotlari qo‘lda tayyorlanadi	5 538,1 mln so‘m (penya)	Har bir xodim bo‘yicha avtomatik soliq hisoboti generatsiyasi
4	Musodara qilingan mol-mulk balansdan tashqari schyotlarga avtomatik kirim qilinmaydi	57 000,0 mln so‘m (“ko‘rinmas aktiv”)	Musodara mol-mulk hisobi uchun yangi modul (kelib chiqish hujjati bilan majburiy bog‘lash)
5	“E-Kengash”/“E-Qaror” va DMBAT tizimlari bir-biridan ajratilgan	378,7 mlrd so‘m (manbasiz xarajatlar)	“E-Kengash”/“E-Qaror”ni DMBAT bilan avtomatik integratsiyasi

*Manba: Hisob palatasi va Farg‘ona viloyati DMNI audit hisobotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan. [16]

Funksional-uslubiy takomillashtirish natijalari

Elektr energiya va tabiiy gaz xarajatlari bo‘yicha tahlil shuni ko‘rsatdiki, penya summasi 2023-yildagi 1 113,6 mln so‘mdan 2025-yilga 1 887,4 mln so‘mga, ya‘ni taxminan 69 foizga oshgan. “UzASBO-2” dasturiy majmuasini elektron hisoblagichlar asosidagi avtomatlashtirilgan tizimlar bilan integratsiya qilish ushbu o‘shish tendensiyasini to‘xtatib, penya xarajatlarini deyarli bartaraf etish imkonini beradi.

Soliq bazasi integratsiyasi bo‘yicha natijalar shuni ko‘rsatdiki, eng katta soliq turi (JShODS — 1 853,1 mlrd so‘m, viloyat budget daromadlarining qariyb yarmi) bo‘yicha hisob-hisobot jarayonida hatto 1 foizlik yaxshilanish ≈18,5 mlrd so‘m qo‘shimcha budget resursini anglatadi. Bu “UzASBO-2” va soliq tizimi o‘rtasidagi to‘liq avtomatik integratsiyaning potensial samarasi naqadar katta ekanligini ko‘rsatadi.

JShODS va ijtimoiy soliq hisobotlari bo‘yicha 588 ta tashkilot va korxonada 2 303,2 mln so‘m penya hisoblangan, 571 ta tashkilot tomonidan 3 234,9 mln so‘m penya to‘lab berilgan (2-

jadval).

2-jadval.

Avtomatlashtirish natijasida bartaraf etiladigan moliyaviy yo‘qotishlar (JShODS va ijtimoiy soliq bo‘yicha, Farg‘ona viloyati)*

Ko‘rsatkich	Qiymati
Penya hisoblangan (588 ta korxona)	2 303,2 mln so‘m
Penya to‘lab berilgan (571 ta tashkilot)	3 234,9 mln so‘m
Qaytarilmagan ortiqcha to‘lov (90 ta tashkilot)	450,7 mln so‘m
Hisoblanmagan JShODS (126 ta korxona)	352 mln so‘m

*Manba: Farg‘ona viloyati Davlat soliq boshqarmasi va Hisob palatasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan hisoblangan. [16]

Musodara qilingan tovar-moddiy boyliklar bo‘yicha tahlil “UzASBO-2” tizimida bunday aktivlarning o‘ziga xos hayot siklini (kelib chiqish hujjati → vaqtinchalik saqlash → baholash → yakuniy taqdir → tushumni budjetga yo‘naltirish) qamrab oluvchi maxsus modul mavjud emasligini ko‘rsatdi. Natijada Farg‘ona viloyati audit xulosasida hujjat asosida qabul qilingan, biroq balansga kirim qilinmagan 57 000,0 mln so‘mlik aktivlar aniqlandi — bu “ko‘rinmas aktiv” muammosi deb nomlangan.

Tashkiliy takomillashtirish natijalari

Davlat moliyaviy nazorati tizimidagi tuzilmalar o‘rtasidagi funksional takrorlanishlarni tahlil qilish natijasida moliyaviy inspeksiya, tashqi audit va ichki audit o‘rtasida maqsad, faoliyat qamrovi va bo‘ysunuv bo‘yicha katta farqlar mavjudligi aniqlandi (3-jadval).

3-jadval.

Davlat moliyaviy nazorati tizimidagi funksiyalarning qiyosiy tavsifi*

Ko‘rsatkich	Moliyaviy nazorat (inspeksiya)	Tashqi audit	Ichki audit
Maqsadi	Qonunbuzilishni aniqlash va jazolash	Faoliyat samaradorligi va xarajatlar qonuniyligini baholash	Tashkilot maqsadlariga erishishga ko‘maklashish, ichki nazoratni yaxshilash
Bo‘ysunuvi	Bosh prokuratura (2024-yildan)	Prezident va Oliy Majlis	Tashkilot birinchi rahbari
Faoliyat qamrovi	Tekshirilayotgan tashkilot	Davlat organlari, tarmoqlar, hududlar	Tashkil etilgan vazirlik/idora

*Manba: muallif ishlanmasi.

Farg‘ona viloyati DMNI tomonidan 2023–2025-yillarda o‘tkazilgan nazorat tadbirlari tahlili shuni ko‘rsatdiki, nazorat tadbirlari soni deyarli barqaror qolgan holda (648 dan 647 taga), moliyaviy xatoliklar aniqlangan obyektlar soni 251 tadan 536 taga, ya’ni 2,1 baravar ortgan; tiklangan mablag‘lar esa 11 783,6 mln so‘mdan 65 229,4 mln so‘mga, ya’ni 5,5 baravar oshgan. Bu tendensiya nazorat tizimida tizimli xarakter kasb etgan muammolar mavjudligini va xavflarni aniqlash tizimini chuqurroq rivojlantirish zarurligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, G‘aznachilik xizmati qo‘mitasi bo‘yicha 2024-yil davomida masofaviy monitoring asosida jami 1 466 ta xato va kamchilik (24 810,97 mln so‘m) aniqlangan bo‘lib, ulardan 83,5 foizi avtomatik (masofaviy) rejimda, faqat 16,5 foizi xodimlarning bevosita ishtirokida aniqlangan. Bu masofaviy, texnologiyaga asoslangan nazorat usullarining an’anaviy usullarga nisbatan yuqori samaradorligini tasdiqlaydi.

Tashkiliy tahlil natijasida davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasining Bosh prokuratura

tarkibida joylashtirilishi xalqaro amaliyotdan farq qilishi, ichki audit tuzilmalarini rivojlantiruvchi va muvofiqlashtiruvchi alohida markaz mavjud emasligi hamda moliyaviy huquqbuzarliklarning yagona tasnifi ishlab chiqilmaganligi aniqlandi. Ushbu uchta muammoni bartaraf etish bo'yicha tegishli institutsional takliflar ishlab chiqildi: inspeksiyaning Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuriga qaytarish; Rossiya, Ruminiya, Turkiya, Qozog'iston va Bolgariya tajribasiga asoslangan ichki audit rivojlantirish markazini tashkil etish; moliyaviy huquqbuzarliklarning yagona tasnifini yaratish.

Sun'iy intellektga asoslangan monitoring imkoniyatlari

2025-yil davomida faqat respublika budjeti bo'yicha 21 846 ta o'zgarish amalga oshirilgan, 2025-yilda 1 664 765 ta shartnoma va 2 325 949 ta to'lov topshiriqnomasi ro'yxatga olingan. Bunday ko'lamdagi operatsiyalarni an'anaviy, qo'lda yoki tanlanma (sampling) usulida to'liq tekshirish amaliy jihatdan imkonsiz. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ushbu holat “AI budget control” — tenderlar, kontraktlar va to'lovlarni to'liq qamrovda real vaqtda tahlil qiluvchi tizim; “AI-based Reporting Validator” — hisobotlardagi arifmetik, mantiqiy va matnli xatolarni NLP texnologiyasi orqali aniqlovchi tizim; hamda “Predictive budgeting” — kassa uzilishlarini oldindan prognozlovchi tizim — joriy etilishini obyektiv zarurat sifatida asoslaydi.

Olingan natijalar davlat moliyaviy nazorati samaradorligini oshirishda axborot tizimlari integratsiyasining hal qiluvchi rol o'ynashini tasdiqlaydi. Farg'ona viloyati misolida aniqlangan yo'qotishlarning umumiy ko'lami — energiya resurslari bo'yicha $\approx 24,9$ mlrd so'm, soliq bazasi bo'yicha $\approx 46,2$ mlrd so'm, JShODS penyalari bo'yicha $\approx 5,5$ mlrd so'm, musodara aktivlari bo'yicha 57,0 mlrd so'm va manbasiz xarajatlar bo'yicha 378,7 mlrd so'm, jami taxminan 512 mlrd so'mga yaqin — bitta viloyat, bir yil doirasida integratsiya yo'qligi narxi qanchalik yuqori ekanligini ko'rsatadi. Respublika miqyosida ekstrapolyatsiya qilinganda bu ko'rsatkich sezilarli darajada oshishi mumkin, biroq bu holat alohida tadqiqotni talab qiladi.

Xalqaro tajriba bilan qiyoslash natijalari shuni ko'rsatadiki, Janubiy Koreyaning dBrain+ tizimi (63 ta axborot tizimi bilan integratsiya) [17], Fransiyaning munitsipal moliyaviy risklarni AI orqali oldindan aniqlash tizimi [18] va Avstraliyaning siyosat ta'sirini modellashtiruvchi AI vositalari barchasi bitta umumiy tamoyilga asoslanadi — turli manbalardan kelayotgan moliyaviy ma'lumotlarni yagona raqamli makonda birlashtirish. Ushbu tamoyil O'zbekiston uchun ham universal yechim sifatida qo'llanilishi mumkin, chunki mavjud DMBAT va “UzASBO-2” infratuzilmasi zarur ma'lumotlar bazasini allaqachon shakllantirgan, biroq bu ma'lumotlar hali nazorat maqsadida to'liq ishlatilmayapti.

Tashkiliy jihatdan, tadqiqot natijalari xalqaro amaliyotda keng tarqalgan yondashuvni — moliyaviy inspeksiya funksiyasini markazlashgan tartibda (moliya vazirligi tizimida), ichki auditni esa nomarkazlashgan asosda tashkil etishni — tasdiqlaydi. Bu, ayniqsa, Gruziya, Fransiya, Qozog'iston va Buyuk Britaniya tajribalarini qiyosiy tahlil qilish natijalariga mos keladi: moliyaviy inspeksiya funksiyasi Fransiya markazlashgan, Gruziya nomarkazlashgan tarzda tashkil etilgan bo'lsa, Qozog'iston va Buyuk Britaniya bu funksiya alohida mavjud emas.

Tadqiqotning cheklovlari sifatida quyidagilarni qayd etish lozim: birinchidan, hisob-kitoblar faqat Farg'ona viloyati ma'lumotlariga asoslangan bo'lib, respublika miqyosidagi umumlashtirish uchun qo'shimcha tadqiqot talab etiladi; ikkinchidan, taklif etilayotgan raqamli yechimlarning amaliy samaradorligi ularni pilot loyiha sifatida joriy etgandan so'ng qo'shimcha baholashni talab qiladi; uchinchidan, musodara qilingan mol-mulk moduli bo'yicha to'liq miqdoriy baho berish uchun Bojxona qo'mitasi, Soliq qo'mitasi va Majburiy ijro byurosining tegishli statistik ma'lumotlarini jalb etish zarur.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, budget tashkilotlarida davlat moliyaviy nazoratini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga olishi lozim:

1) “UzASBO-2” dasturiy majmuasini elektr energiya va tabiiy gazni hisobga oluvchi avtomatlashtirilgan tizimlar bilan real vaqt rejimida integratsiya qilish va buxgalteriya o‘tkazmalarini avtomatik tarzda berish (Dt 710000, ... Kt 341900; Kod: Mos xarajatlar moddasi), bu Farg‘ona viloyati misolida yiliga $\approx 24,9$ mlrd so‘mlik moliyaviy samara beradi;

2) davlat tashkilotlarining tovar-xizmatlar realizatsiyasi bo‘yicha hisobvaraqa-fakturalarni “UzASBO-2”da avtomatik shakllantirish va Soliq qo‘mitasi bilan API orqali bog‘lash va buxgalteriya o‘tkazmalarini avtomatik tarzda berish (Pullik xizmatlar hisoblandi (Dt 151900, Kt 520340...; Kod: 4821190), Mahsulot (ish, xizmat)lar realizatsiyasi (Dt 151200, Kt 911200; Kod: 4821190)), bu yashirin soliq bazasi va hisoblanmagan soliq holatlarining oldini oladi;

3) JShODS va ijtimoiy soliq hisobotlarini buxgalteriya o‘tkazmalarini avtomatik tarzda berish (Mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar hisoblandi (Dt 710000, ..., Kt 343400; Kod: Mos xarajatlar moddasi), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i ushlandi Dt 343400, Kt 342100 hamda JBPT ga badal ushlandi Dt 342100, Kt 342300, Ish haqidani xodimning arizasiga asosan ushlanmalar ushlandi Dt 343400, Kt 343900) orqali har bir xodim bo‘yicha avtomatik generatsiya qilish, bu yiliga 5,5 mlrd so‘mdan ortiq penya xarajatlarini butunlay bartaraf etadi;

4) musodara qilingan tovar-moddiy boyliklar uchun to‘liq hisobni ta‘minlovchi yangi modulni joriy etish va buxgalteriya o‘tkazmalari orqali (Dt 02, 08,...; Kt 02, 08,...) buxgalteriya balansida aks ettirish, bu “ko‘rinmas aktiv” muammosining oldini oladi;

5) “E-Kengash”/“E-Qaror” dasturlarini DMBAT bilan integratsiya qilish, bu manbasiz xarajatlarning oldini oladi;

6) UzASBO-2 hamda my.bsa.uz (Boshqaruv samaradorligi agentligi) dasturiy majmualarini o‘zaro integratsiya qilish va buxgalteriya o‘tkazmalarini avtomatik tarzda berish (Dt 710000, ... Kt 343400; Kod 41 11 100, 41 11 210, 41 11 230 ...) – ishchi-xodimlarga ish haqi va unga tenglashtirilgan to‘lovlarni o‘z vaqtida to‘lash hamda ortiqcha to‘lovlarni oldini olish imkoniyatini yaratadi;

7) davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasi va ichki audit funksiyalarini institutsional jihatdan ajratish, inspeksiyaning markazlashgan (moliya vazirligi tizimida), ichki auditni esa nomarkazlashgan asosda tashkil etish;

8) “AI budget control”, “AI-based Reporting Validator” va “Predictive budgeting” kabi sun‘iy intellektga asoslangan monitoring vositalarini bosqichma-bosqich joriy etish.

Ushbu yo‘nalishlarning kompleks tarzda joriy etilishi davlat moliyaviy nazorati tizimini an‘anaviy, kamchiliklarni keyinchalik aniqlashga qaratilgan inspeksiya modelidan zamonaviy, profilaktik va xavflarga asoslangan raqamli boshqaruv modeliga o‘tkazish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonning boshqa hududlarida ham qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan universal metodologik asos sifatida xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Corruption Perceptions Index 2025. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2025-findings-insights-corruption> (murojaat sanasi: 2026-yil yanvar).

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 18-dekabrdagi PF-252-son “Davlat auditi va moliyaviy nazorati faoliyatini yanada takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni. URL: <https://lex.uz/docs/7926706>.

3. IMF. Artificial Intelligence as Public Financial Management Infrastructure. PFM Blog, 2025. URL: <https://blog-pfm.imf.org>.

4. OECD. Governing with Artificial Intelligence. OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/06/governing-with-artificial-intelligence_398fa287/795de142-en.pdf.

5. Lubin Doe, Pattanayak Sailendra Financial control in african countries. Public Financial Management Technical Guidance Note February 2008, 4.

6. Munteanua V., Zahariab D. Current Trends in Internal Audit. 5th World Conference on Educational Sciences 2013, ScienceDirect, Procedia - Social and Behavioral Sciences 116 (2014) 2239 - 2242.
7. Koning Robert. Public internal financial control. 2007.
8. Самаруха В.И., Деревсова И.В. Государственный финансовый контроль в российской федерации Учебное пособие Иркутск Издательство БГУ 2018 8-стр.
9. Миляков Н.В. Финансы учебник Москва ИНФРА М 2004 г.
10. Зудилин А.П., Ахмедов Ф.Н. Финансовый контроль Учеб. Пособие Москва Издательство Российского университета дружбы народов 2000 г.
11. Прокофьев С.Е. Новации в сфере государственного финансового контроля, осуществляемого казначейством россии Финансы и кредит 10 (634) - 2015 3-стр.
12. Мелник М.В., Пантелеев А.С., Звездин А.Л. Ревизия и контроль учебного пособия Москва ИД ФБК-ПРЕСС 2003 23.
13. Vaxobov A., Malikov T. “Moliya” (darslik), Noshir, 2011.
14. Malikov T.S., Jalilov Sh.Q. “Budjet–soliq siyosati” (o‘quv qo‘llanma), Iqtisod-moliya, 2011.
15. Ibragimov A.K., Sugirbayev B.B. “Budjet nazorati va auditi” (o‘quv qo‘llanma), infoCOM.UZ, 2010.
16. O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi. Farg‘ona viloyati mahalliy budjeti 2023 va 2025-yillar ijrosi bo‘yicha tashqi audit hisoboti.
17. Ministry of Economy and Finance, Republic of Korea. (2023). dBrain+ AI-Integrated Fiscal Management System. Seoul.
18. European Commission. (2021). Public Internal Financial Control (PIFC) Guidelines. Brussels.

